

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

МІЖВІДОМЧА
КООРДИНАЦІЙНА РАДА
з питань правосуддя щодо неповнолітніх

для кожної дитини

ВОЛОНТЕР
Всеукраїнський громадський центр

Чекліст застосування Методики «Зелена кімната» під час проведення допиту дитини: методичні рекомендації

**Чекліст
застосування
Методики «Зелена кімната»
під час проведення
допиту дитини:**

методичні рекомендації

УДК 303.62:343.541-053.2-058.6](072)
Ч-37

ISBN 978-617-8197-20-9

Чекліст застосування Методики «Зелена кімната» під час проведення допиту дитини: методичні рекомендації – Київ, 2024. – ФОП Буря О.Д. – 24 с.

Автори:

Бугаєць Тамара, магістерка міжнародного права (LL.M), викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін факультету №2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ України, адвокатка у сфері захисту прав та інтересів дитини, залучена експертка Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Волошина Олеся, заступниця начальниці Департаменту захисту інтересів дітей та протидії домашньому насильству Офісу Генерального прокурора.

Гриценко Людмила, адвокатка у сфері захисту прав та інтересів дітей, лекторка Вищої школи адвокатури Національної Асоціації Адвокатів України, тренерка Тренінгової групи «АС», співзасновниця Юридичної групи «Право», залучена експертка Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Журавель Тетяна, кандидатка педагогічних наук, виконавча директорка ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Козлова Анна, докторка філософії у галузі соціальних та поведінкових наук, спеціалістка-психологиня у сфері розслідування злочинів за участю дітей, судова експертка, залучена експертка Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Пашко Наталія, психологиня, спеціалістка по роботі з випадками насильства щодо дітей, залучена експертка Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Усенко Юлія, начальниця Департаменту захисту інтересів дітей та протидії домашньому насильству Офісу Генерального прокурора.

Координатор від Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ):

Старіков Віталій, координатор програм захисту дітей Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

Методичні рекомендації «Чекліст застосування Методики «Зелена кімната» під час проведення допиту дитини» розроблено за ініціативи Офісу Генерального прокурора в межах проекту *«Надання психосоціальної підтримки та забезпечення правосуддя як складової частини кращого догляду для вразливих дітей»*, що реалізується ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» спільно з Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

Думки, висловлені в публікації, є позицією авторів і не обов'язково відображають погляди ЮНІСЕФ.

© Т. Бугаєць, О. Волошина, Л. Гриценко, Т. Журавель,
А. Козлова, Н. Пашко, Ю. Усенко.

© ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».
2024

Зміст

Вступ	4
I. Що таке Методика «Зелена кімната», які її основні компоненти	5
II. Особливості практичного застосування Методики «Зелена кімната»: як, де та з дітьми яких процесуальних статусів вона використовується	8
III. Загальні критерії підготовки до допиту за Методикою «Зелена кімната»	10
IV. Критерії застосування формули ефективної взаємодії з дитиною та налагодження безпечної взаємодії в процесі допиту	16
V. Критерії відповідності проведення допиту дитини фазам (етапам), передбаченим Методикою «Зелена кімната»	18
VI. Критерії для налаштування та перевірки відеозапису	23

Вступ

Шановні колеги!

Цей чекліст (або контрольний список / список завдань до виконання) складено для того, аби полегшити процес підготовки представників органів правопорядку (передусім слідчого, дізнавача, прокурора) до організації та проведення інтерв'ювання дитини в межах допиту за Методикою «Зелена кімната». У простій та лаконічній формі тут подано ті завдання, які потрібно виконати, та заходи, які варто вжити, аби процес інтерв'ювання дитини пройшов ефективно, у дружньому до дитини середовищі, без додаткового травмування її психіки та відповідав Методиці «Зелена кімната» якнайповніше.

У чеклісті терміни вживаються у наступному значенні, водночас не суперечать чинному законодавству та не замінюють його:

Допит дитини – процесуальна, зокрема слідча (розшукова) дія, яка має бути проведена відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та з урахуванням стандартів правосуддя, дружнього до дитини. Мета допиту – зібрати (отримати) інформацію, яка має доказове значення. За результатами допиту складається протокол допиту дитини. Допит, проведений за Методикою «Зелена кімната», обов'язково фіксується на відео, відповідно відеозапис допиту дитини має бути долучений до протоколу допиту.

Інтерв'ювання дитини у ході допиту передбачає комунікацію інтерв'юера з дитиною, з урахуванням формули ефективної взаємодії з дитиною та відповідно до рекомендованих фаз (етапів) Методики «Зелена кімната».

Інтерв'юер – це фахівець, який безпосередньо комунікує з дитиною, ставить (за можливості, попередньо визначені) запитання дитині у процесі проведення допиту дитини, володіє знаннями, уміннями та навичками комунікації з дитиною в межах кримінального провадження, в тому числі за Методикою «Зелена кімната».

Рекомендуємо Вам уважно переглянути цей чекліст перед проведенням процесуальної дії та робити помітки щодо того, які підготовчі кроки вже здійснено, та що ще варто зробити для організації ефективного інтерв'ювання.

Сподіваємося, що ці рекомендації будуть корисними для вас та відповідатимуть практичним запитам.

I. Що таке Методика «Зелена кімната», які її основні компоненти

Методика «Зелена кімната» як елемент дружнього до дитини правосуддя є способом та алгоритмом побудови взаємодії з дитиною з метою її інтерв'ювання в межах допиту, що враховує вікові та індивідуальні особливості дитини, передбачає створення умов для взаємодії з нею, які не допускають або мінімізують повторне травмування психіки дитини, і може бути застосований у межах як процесуальних, так і слідчих (розшукових) дій.

Мета застосування Методики «Зелена кімната» – отримання достовірних показань дитини в середовищі, яке дитина сприймає як дружнє до неї та в якому не допускають або мінімізують повторне травмування психіки дитини.

Основні компоненти Методики «Зелена кімната»:

1. **формула ефективної взаємодії з дитиною;**
2. **проведення допиту відповідно до фаз (етапів),** за певним алгоритмом, у визначеній послідовності;
3. **здійснення якісного відеозапису процесу допиту, який надалі використовується дотичними суб'єктами** (без залучення дитини до подальшої участі у кримінальному провадженні).

Розкриємо кожний компонент:

1. **Формула ефективної (безпечної) взаємодії з дитиною** – це створення умов для того, щоб взаємодія та комунікація з дитиною проходили в дружньому для дитини середовищі, що передбачає реалізацію таких елементів:

**Безпечний дорослий +
Безпечне місце =
Дитина у безпеці**

Детальніше з елементами формули можна ознайомитись у посібнику:

Проведення допиту/опитування дитини в умовах збройного конфлікту та/або воєнного стану: методичні рекомендації у запитаннях та відповідях – Київ, 2022. ФО-П Буря О.Д. – 2022. – 64 с.

<http://surl.li/lcjddf>

2. Проведення допиту за певним алгоритмом передбачає дотримання таких фаз (етапів):

1. Попередня (підготовча) фаза.
2. Вступна фаза.
3. Фаза вільної розповіді.
4. Фаза детальних запитань.
5. Завершальна фаза.

Детальніше інформацію про кожну з фаз можна знайти у посібнику:

Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. – Київ, 2021. – 48 с.

<http://surl.li/tkurzt>

3. Здійснення якісного відеозапису допиту дитини, який надалі може використовуватися іншими дотичними суб'єктами, до прикладу: судовими експертами для проведення експертиз, судом під час дослідження доказів тощо. Основною метою здійснення якісного відеозапису допиту дитини є отримання доказу, який посилить голос дитини. Важливо, щоб відеозапис відповідав наведеним далі як технічним, так і змістовним критеріями.

Критерії для перевірки дотримання цих компонентів у підготовці та проведення допиту дитини за Методикою «Зелена кімната» буде розкрито детальніше у наступних розділах.

Хто може застосовувати Методику «Зелена кімната»?

Основною вимогою до особи, яка застосовує Методику «Зелена кімната», є розуміння її елементів та вміння їх використати на практиці. Безумовно, застосування Методики «Зелена кімната» так само потребує знання дитячої психології щодо розуміння реакцій дитини на стресову ситуацію та володіння навичками надання допомоги дитині, аби впоратися зі стресом.

Як показує практика, найефективнішим є залучення до проведення інтерв'ювання дитини під час її допиту психолога, який пройшов підготовку та має навичку застосування Методики «Зелена кімната».

II. Особливості практичного застосування Методики «Зелена кімната»: як, де та з дітьми яких процесуальних статусів вона використовується

Визначені в КПК процесуальні, зокрема слідчі (розшукові) дії, які передбачають взаємодію з дитиною, можуть бути проведені із застосуванням Методики «Зелена кімната» або її елементів (як-то створення безпечного простору для взаємодії з дитиною, врахування вікових особливостей дитини, проведення комунікації за певним алгоритмом тощо).

Проте основною процесуальною, зокрема слідчою (розшуковою) дією, на проведення якої спрямована Методика «Зелена кімната», є та, що передбачає отримання інформації від дитини у вигляді показань, тобто допит.

Методика «Зелена кімната» може бути застосована у взаємодії з **дітьми різних процесуальних статусів**, а саме:

- потерпілими;
- свідками;
- підозрюваними;
- обвинуваченими;
- дитиною, яка не досягла віку кримінальної відповідальності / дитиною щодо якої розглядається питання про застосування примусових заходів виховного характеру (далі – ПЗВХ).

Організація та проведення інтерв'ювання дитини під час її допиту за Методикою «Зелена кімната» для дітей різних процесуальних статусів хоча і принципово є однаковою, проте матиме свої особливості. До прикладу, організація та проведення комунікації з дитиною у процесуальному статусі підозрюваної може відрізнятися від організації та проведення комунікації з дитиною у процесуальному статусі свідка чи потерпілої з погляду:

- складу учасників, присутніх під час допиту;
- доказового значення отриманих у результаті такої комунікації доказів (показань дитини).

Так само свої особливості матиме **місце проведення** допиту дитини за Методикою «Зелена кімната». Допит може відбуватися як в спеціально обладнаному приміщенні: цен-

трі «Барнахус» (зокрема допит дитини у статусі свідка або потерпілої) або спеціально обладнаній кімнаті, яка має назву «Зелена кімната», так і в кабінеті слідчого, дізнавача, ювенального прокурора чи залі суду.

Методика «Зелена кімната» може застосовуватись у будь-якому з перерахованих місць.

Важливо пам'ятати, що кращим варіантом проведення допиту дитини є спеціально-облаштоване приміщення: центр «Барнахус» або «Зелена кімната». Перевагою є те, що інтерв'ювання дитини в цих приміщеннях полегшує процес відеофіксації процесуальної дії, оскільки кімнати вже оснащені камерами, які мають змогу зняти дитину та присутніх поряд осіб з декількох ракурсів. Так само ці кімнати належно облаштовані й підготовлені до взаємодії та комунікації з дитиною, що також є важливим.

III. Загальні критерії підготовки до допиту за Методикою «Зелена кімната»

Нижче описано загальні критерії, які допоможуть у підготовці до проведення допиту дитини за Методикою «Зелена кімната». У віконечках нижче відмічайте «пташкою» те, що вже Вами виконано.

Отже, має бути здійснено заздалегідь, тобто **ДО** проведення допиту *слідчим, дізнавачем, прокурором*:

☐ визначено склад учасників, які будуть присутні під час допиту дитини;

Ключовими **ролями учасників** під час допиту за Методикою «Зелена кімната» можуть бути:

- **слідчий, дізнавач:** уповноважена особа на проведення допиту дитини, керує процесом допиту, відповідальний за складання протоколу допиту;
- **прокурор:** уповноважена особа, яка здійснює процесуальне керівництво, може скеровувати перебіг допиту, з огляду на найкращі інтереси дитини;
- **законний представник дитини:** особа, яка діє виключно в найкращих інтересах дитини (має бути замінена, якщо діє не у найкращих інтересах дитини або наявний конфлікт інтересів);
- **психолог:** особа, яка може бути інтерв'юером дитини, також може допомогти в адаптуванні запитань до віку і можливостей дитини, надати психологічну підтримку дитини в разі необхідності тощо;
- **захисник (адвокат) дитини, яка є підозрюваною, обвинуваченою, стосовно якої застосовуються ПЗВХ:** особа, яка здійснює захист дитини, слідкує за дотриманням процесуальних прав дитини;
- **представник (адвокат) дитини, яка є потерпілою та свідком:** особа, яка здійснює представництво прав та інтересів дитини, слідкує за дотриманням процесуальних прав дитини.

☐ особливу увагу приділено визначенню законного представника дитини;

Під час визначення **законного представника дитини** важливо виключити наявність конфліктів (або іншого негативного впливу) між дитиною та законним представником, та запитати щодо цього думку дитини, роз'яснивши їй, хто такий законний представник та яка його роль.

Думка дитини про те, кого б вона хотіла бачити своїм законним представником, з'ясовується за допомогою питань:

- *З ким із дорослих ти найбільше спілкуєшся?*
- *З ким ти проводиш більше часу?*
- *Хто допомагає тобі готувати домашні завдання?*
- *Чи ти бажаєш, щоб [ПІБ особи] була / був твоїм законним представником? Або може ти бажаєш, щоб це була інша особа?*

- ☐ сформовано єдине розуміння і у організатора процесу, і в усіх учасників, щодо того, якою є роль кожного учасника під час допиту дитини та що буде відбуватися під час процесуальної дії;
- ☐ законному представнику та батькам дитини пояснено, як підготувати дитину до допиту.

Ознайомитися з тим, як підготувати дитину до допиту, можна у матеріалах буклету:

Як підготувати дитину до допиту / опитування: пам'ятка для батьків та осіб, які їх замінюють. — Київ, ГО «Волонтер», 7 с.

<http://surl.li/gouvhp>

- ☐ визначено місце проведення допиту дитини:
 - ☐ спеціально облаштоване приміщення: центр «Барнахус» або «Зелена кімната»;
 - ☐ кабінет фахівця;
 - ☐ лікарня (у разі крайньої необхідності; якщо дитини перебуває в лікарні, то необхідно отримати довідку від лікаря та психолога про можливість надання дитиною показань);
 - ☐ вдома / у школі (у разі крайньої необхідності, є небажаним).
- ☐ визначено, хто буде інтерв'юером дитини у процесі її допиту:
 - ☐ слідчий, дізнавач;
 - ☐ ювенальний прокурор;
 - ☐ психолог.

***Інтерв'юер** – це фахівець, який безпосередньо комунікує з дитиною, ставить (за можливості, попередньо визначені) запитання дитині у процесі проведення допиту дитини, володіє знаннями, уміннями та навичками комунікації з дитиною в межах кримінального провадження, в тому числі за Методикою «Зелена кімната».*

Якщо **інтерв'юером є слідчий, дізнавач або прокурор**, то у такому разі на фахівця покладено виконання декількох завдань:

- роз'яснення дитині її прав під час допиту дитини;
- роз'яснення права на відмову від дачі показань проти себе та членів своєї родини;
- роз'яснення процесуальних прав, які дитина має під час допиту;

щодо дитини, яка є потерпілою:

- роз'яснення обов'язку говорити правду, а щодо дітей віком від 16 років – попередження про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання;
- не розголошувати без дозволу слідчого, дізнавача, прокурора відомості, які стали відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю;

щодо дитини, яка є свідком:

- роз'яснення обов'язку давати показання, а щодо дітей від 16 років – попередження про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань;
- роз'яснення обов'язку говорити правду, а щодо дітей віком від 16 років – попередження про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання;
- не розголошувати без дозволу слідчого, дізнавача, прокурора відомості, які стали відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю;
- проведення інтерв'ювання дитини під час її допиту відповідно до рекомендованих етапів (фаз);
- складання протоколу допиту дитини.

Якщо **інтерв'юером є психолог**, то рекомендовано, щоб психолог **проводив ТІЛЬКИ інтерв'ювання дитини під час її допиту відповідно до рекомендованих етапів (фаз), а решту завдань – виконував слідчий, дізнавач або прокурор**, оскільки виконання цих завдань передбачено процесуальним законодавством, яке має бути дотримано з метою збереження «процесуальної чистоти процедури» та у подальшому визнання допиту дитини допустимим доказом у межах кримінального провадження.

- ☐ визначено розташування учасників у кімнаті / приміщенні, де буде відбуватись допит дитини;

Визначити «ідеальне» розташування учасників для всіх категорій справ та дітей різного процесуального статусу доволі складно. У цьому питанні має застосовуватись індивідуальний підхід та повинно бути враховано:

- Чи має дитина довірливі стосунки із *законним представником* та чи важливий для неї зоровий контакт із ним? Якщо «так», тоді розташування законного представника має бути таким, щоб дитина мала змогу зорового контакту.
- Якщо *психолог* є інтерв'юером, то він має знаходитись навпроти дитини, на комфортній для дитини відстані (більш детально про це описано в наступних пунктах).
- Важливо, щоб *захисник / представник (адвокат) дитини* був поруч і за потреби міг підтримати дитину, надати їй правовий супровід. Зокрема для дитини процесуального статусу **підозрювана, обвинувачена**, а також стосовно якої застосовуються ПЗВХ, обов'язковою, згідно з вимогами КПК України, є присутність захисника (адвоката). Для дитини процесуального статусу **потерпіла, свідок**, присутність представника (адвоката) не є обов'язковою згідно з вимогами КПК України, **проте є бажаною**.

Отже, захисник / представник (адвокат) може:

- знаходитися в приміщенні поруч з дитиною під час проведення слідчої / процесуальної дії;
- перебувати в іншому приміщенні та спостерігати за процесом інтерв'ювання дитини через скло або відеозв'язок*, попередньо поспілкувавшись та погодивши позицію з дитиною до початку слідчої / процесуальної дії.

**дитині обов'язково має бути роз'яснено, що в такому випадку (якщо захисник / представник не є поряд з дитиною), у разі потреби порадитись / уточнити будь-яке питання, дитина має про це сказати, і така потреба буде реалізована, зокрема через оголошення перерви в проведенні слідчої процесуальної дії для забезпечення дитині можливості поспілкуватися з захисником / представником.*

Якщо взаємодія з дитиною відбувається у спеціально облаштованому приміщенні, то:

- дитина знаходиться в кімнаті з інтерв'юером (який є основним безпечним дорослим та комунікує з дитиною; бажано, щоб цю роль здійснював психолог);
- всі інші учасники знаходяться в іншому приміщенні з можливістю спостерігати за тим, як відбувається інтерв'ювання;

- якщо інтерв'юером є психолог: на початку допиту та після його завершення слідчий / дізнавач / прокурор заходить до кімнати, де знаходяться дитина і психолог-інтерв'юер, та виконує вимоги, передбачені КПК України (оголошує склад учасників, фіксує час тощо);
- якщо інтерв'юером є слідчий / дізнавач / прокурор: фахівець залишається у кімнаті з дитиною та виконує вимоги, передбачені КПК України (оголошує склад учасників, фіксує час тощо);
- інтерв'юер безпосередньо комунікує з дитиною (проводить інтерв'ювання дитини відповідно до рекомендованих етапів – фаз, про що йдеться далі).

Якщо взаємодія з дитиною відбувається у кабінеті слідчого / дізнавача / прокурора, рекомендовано, щоб:

- дитина сиділа так, аби навпроти неї знаходилася та особа, яка буде виконувати функцію інтерв'юера;
- бажано фізично не створювати бар'єрів між інтерв'юером та дитиною (наприклад, якщо дитина та інтерв'юер сидять за столом, фізично стіл є бар'єром, важливо уникати цього);
- якщо інтерв'юером є слідчий / дізнавач / прокурор, *психолог* повинен знаходитись поруч з дитиною.

Розташування учасників не має бути спонтанним, важливо детально продумати всі нюанси, враховуючи наступне:

- місце перебування дитини в приміщенні має бути максимально комфортним для неї;
- всі учасники, які присутні поруч з дитиною, мають бути в об'єктиві відеокамери, водночас в об'єктив особи мають потрапити повністю (що надалі надасть змогу проаналізувати поведінку всіх учасників щодо того, чи на дитину не здійснювалось жодного впливу).

- ☐ зібрано питання від учасників допиту, які вони бажають задати дитині під час допиту, та сформовано єдиний список питань, які мають бути поставлені дитині інтерв'юером; на наступному етапі питання мають бути адаптовані до мови та розуміння дитини (у цьому корисною буде допомога психолога);
- ☐ перевірено справність техніки для відеофіксації (чи працює звук / зображення, чи виставлена камера, щоб було видно всіх учасників допиту – їхні обличчя та положення рук, ніг; чи достатньо місця на носії та заряду для здійснення відеозапису, щоб у підсумку відеозапис був одним файлом);
- ☐ підготовано шаблон протоколу допиту дитини.

Також важливо дотримуватись вимог загальних норм КПК України щодо складу учасників процесуальної дії за участі дитини, часу та тривалості її проведення.

Застосовуючи Методику «Зелена кімната» під час реалізації положень ст.225 КПК України важливо враховувати, що в таких випадках допит проводиться саме за правилами судового розгляду.

У випадку, якщо підозрюваний та його захисник беруть участь у судовому засіданні, їм так само має бути надана можливість поставити запитання дитині. Важливо запропонувати стороні захисту надати інтерв'юєру питання, які сторона бажає поставити дитині, а також проговорити, **в який спосіб сторона захисту може поставити додаткові питання**, якщо такі виникатимуть.

Рекомендується, щоб запитання дитині в судовому засіданні ставив інтерв'юєр (в ролі якого в таких випадках можуть бути психолог або ювенальний прокурор). Так само у випадку участі в засіданні підозрюваного, важливо розглянути можливість дистанційного судового розгляду, аби уникнути фізичного контакту між потерпілою дитиною та підозрюваним.

IV. Критерії застосування формули ефективної взаємодії з дитиною та налагодження безпечної взаємодії в процесі допиту

4.1. Критерії дотримання компонента формули ефективної взаємодії з дитиною – «безпечний дорослий»

Під час організації та проведення допиту дитини **для дотримання компонента ефективної взаємодії з дитиною «безпечний дорослий»**, важливо дотримуватися таких критеріїв:

- ☐ інтерв'юер є тієї самої статі, що й дитина (за можливості);
- ☐ всі учасники допиту, зокрема інтерв'юер, знають та враховують загальні аспекти вікових та індивідуальних особливостей дитини, її психологічний стан як до, так і під час проведення допиту;
- ☐ інтерв'юер взаємодіє з дитиною на одному рівні, що відображається у фізичній взаємодії з дитиною та стилі комунікації;
- ☐ під час взаємодії враховуються потреби дитини (якщо дитина озвучила свої потреби, до прикладу: прохання попити, зупинитися, вийти до туалету тощо, їх беруть до уваги; так само важливо звертати увагу на невербальні реакції дитини, які можуть свідчити про потребу, в такому разі – запитати у дитини, чи вона чогось потребує тощо);
- ☐ всі учасники допиту, зокрема інтерв'юер, ставляться до дитини доброзичливо, з гідністю, повагою, проявляють емпатію (*це ставлення має бути забезпечено до дітей будь-якого процесуального статусу і не лише у словах, але й у поведінці фахівців; важливо пам'ятати, що першочергово ми бачимо дитину, потім – її процесуальний статус*).

4.2. Критерії дотримання компонента формули ефективної взаємодії з дитиною – «безпечне місце»

Під час організації та проведення допиту дитини **для дотримання складової ефективної взаємодії з дитиною «безпечне місце»**, важливо дотримуватися таких критеріїв:

- ☐ приміщення, в якому відбувається процесуальна дія, є комфортним для взаємодії з дитиною (приміщення не має містити речових доказів / матеріалів по іншим кримінальним провадженням, зламаних стільців, іншої невідповідної атрибутики, воно має бути провітреним, з комфортною температурою, дитині має бути зручно сидіти тощо);
- ☐ візуальне оформлення кімнати є дружнім до дитини (наприклад, можуть бути присутні декілька іграшок, не яскравих, естетично оформлених, які можуть бути корисними під час її інтерв'ювання), водночас важливо враховувати: кімната для опитування не має бути схожа на ігрову;
- ☐ у кімнаті є доступними допоміжні засоби для взаємодії з дитиною: олівці, папір, інші інструменти, що сприяють побудові взаємодії та її дружньому інтерв'юванню;
- ☐ інтерв'юер знаходиться поряд з дитиною на комфортній відстані, аби дитина мала змогу відчувати особистий простір.

4.3. Критерії дотримання компонента формули ефективної взаємодії з дитиною – «дитина у безпеці»

Якщо дотримано загальні критерії організації допиту за Методикою «Зелена кімната» та два перших компонента формули ефективної взаємодії з дитиною, очікується, що дитина буде почуватися у безпеці. Ключовими критеріями, які свідчать про це, є:

- ☐ дитина перебуває у стані спокою, водночас вона зосереджена та налаштована на діалог з інтерв'юером;
- ☐ дитина заявляє про те, що готова до інтерв'ювання;
- ☐ інтерв'юер підтверджує готовність дитини до інтерв'ювання.

Якщо психолог, залучений до допиту дитини, зокрема і як інтерв'юер, звертає увагу слідчого, дізнавача та прокурора на те, що дитина наразі не почуватися у безпеці та не готова до опитування, важливо дослухатися до цієї інформації та зробити паузу. Якщо стан дитини не вдасться нормалізувати, рекомендовано перенести допит дитини на інший день.

V. Критерії відповідності проведення допиту дитини фазам (етапам), передбаченим Методикою «Зелена кімната»

Під час організації та проведення допиту дитини за **Методикою «Зелена кімната» надзвичайно важливим є дотримання фаз (етапів) ефективного інтерв'ювання**. Загалом-важливо дотримуватися таких критеріїв:

Щодо попередньої (підготовчої) фази

Організаторам процесуальної дії важливо дотримуватися всіх критеріїв, позначених вище як «Загальні критерії підготовки до допиту за Методикою «Зелена кімната», а також **інтерв'юер** має дотримуватися таких критеріїв:

- ☐ оцінено ступінь розвитку дитини, її індивідуальні та психологічні особливості;
- ☐ адаптовано запитання, надані організаторами процесуальної дії, до віку, рівня розвитку, інтелектуальних можливостей та психологічних особливостей дитини (запитання викладено зрозумілою для дитини мовою);
- ☐ продумано стратегію інтерв'ювання;
- ☐ підготовано всі допоміжні інструменти налагодження взаємодії з дитиною під час її інтерв'ювання.

Щодо вступної фази

- ☐ на початку (або ДО початку) процесуальної дії дитині зрозумілою мовою пояснено інформацію:
 - де саме перебуває дитина;
 - хто буде присутній під час допиту та яка роль присутніх осіб, де вони розташовуватимуться фізично;
 - що буде відбуватися з дитиною далі, хто ставитиме запитання;
 - які права має дитина, зокрема право не давати свідчення проти себе та своєї родини;
 - протягом якого часу буде тривати допит;

- які є можливості та умови для задоволення її базових потреб (зробити перерву на 5 хвилин, якщо дитина втомилася, вийти у вбиральню, попити води, зупинити розповідь і подихати тощо)
- чому та як здійснюється відеофіксація допиту дитини та яким буде подальше використання відеозапису допиту (*тут важливо детально пояснити дитині те, що інші люди не матимуть доступу до вказаного відеозапису, його може дитивитися тільки слідчий, прокурор та суддя і виключно з метою здійснення своєї професійної діяльності тощо*).

Якщо до допиту дитини залучений психолог-інтерв'юер, він може роз'яснити зазначену інформацію дитині. **Водночас рекомендовано, щоб процесуальні права дитині були роз'яснені слідчим, дізнавачем або прокурором.**

- ☐ відбулося знайомство з дитиною (інтерв'юер представився, запитав у дитини, як її звати і як до неї можна звертатися);
- ☐ визначено, чи відрізняє дитина правду від неправди (через приклад з кольором одягу, очей, кількістю предметів на столі тощо);
- ☐ інтерв'юером поставлено нейтральні запитання (*«Як справи? Як пройшов твій день зранку (або вчора)?», «Які мультики / фільми любиш дивитися?»* тощо);
- ☐ між інтерв'юером та дитиною встановлено контакт (тобто дитина відповідає на запитання);
- ☐ дитина має змогу вільно змінювати пози тіла та можливість розміститися в просторі (сісти), як їй зручно.

Під час вступної фази важливо переконатися, що реалізуються **Критерії дотримання компонента формули ефективної взаємодії з дитиною – «дитина у безпеці»** (див. п. 4.3).

Якщо готовності з боку дитини немає, тобто дитина не перебуває у стані спокою, хвилюється, важливо ще раз, у доволі м'якій формі, розглянути попередні питання і додатково роз'яснити дитині моменти, які видалися незрозумілими / хвилюють дитину. Так само можна запитати дитину, що саме її стурбовувало, і відповісти на запитання (якщо воно лежить в межах професійної компетенції та в колі впливу фахівця).

Щодо фази вільної розповіді

- ☐ інтерв'юером ставляться відкриті запитання (до прикладу: *«Розкажи, будь ласка, максимально детально, що ти пам'ятаєш про обставини події...»*);

- ☐ дитина відповідає на запитання вільно, може вільно вносити корективи у власну розповідь та доповнювати її;
- ☐ дитина має змогу проявляти власні емоції, говорити про свої потреби та безпечно відтворювати події, що відбувалися з нею;
- ☐ інтерв'юером надається підтримка / заохочення дитині до вільної розповіді (до прикладу: «Так, дякую, продовжуй, що було далі...»).

Під час фази вільної розповіді варто звертати увагу на таке:

- темпоритм розповіді дитини час від часу може змінюватися (дитина може робити довші паузи, чи повільніше або швидше про щось розповідати) і це є варіантом норми;
- у процесі розповіді про кримінально-значимі обставини події, у дитини можуть бути такі реакції:

завмирання — тут важливо допомогти дитині вийти з цього стану за допомогою переключення: дати випити води, переключити на нейтральне питання чи запропонувати трохи пограти;

плач або сльози — тут важливо нормалізувати прояв дитини, що плакати — це нормально, дати час на заспокоєння або уточнити, що ви можете зробити для дитини та чи потребує дитина перерви;

дитина може лякатися, що розповіла багато — тут важливо підтримати дитину в тому, що вона може розповісти тільки те, що готова розповісти, що зараз вона знаходиться в безпеці, і ця інформація потрібна для того, аби її захистити, важливо уточнити у дитини, що викликає в неї переживання, що вона розповіла забагато;

розгубленість — дитина може не знати, з чого розпочати розповідь, в такій ситуації важливо використовувати фразу, яка буде містити можливість її продовження дитиною, наприклад: «Розкажи про те, що відбувалось, коли в той день ти прийшла додому після школи»;

тривога — дитина може боятись зробити помилку, або що вона винна в тому, що сталося, важливо ще раз проінформувати дитину, на що спрямована ця зустріч.

Що робити, якщо під час фази вільної розповіді дитина почала розповідати інформацію, не дотичну до події та/чи обставин кримінального провадження:

- дослухати фразу дитини до кінця і, застосувавши перифраз, повернути дитину до послідовності розповіді, яка була до цього. (До прикладу: «Ти розповіла про сюжет фільму, який ти дивилась, коли була вдома. Перед цим ти почала розповідати про те, що, коли ти прийшла додому, трапилось щось.... що саме відбувалось, коли ти прийшла додому, можеш продовжити розповідь?»)

- попросити згадати дитину про те, що вона розповіла до цього, та попросити розповісти більше про саме про той момент, який цікавить;
- перерахувати коротко те, що дитина розповіла вже, попросити розмістити події у відповідній логічній послідовності та продовжити розповідь про перебіг подій.

Чого **не можна** робити під час фази вільної розповіді:

- втручатись у розповідь дитини (до прикладу, задавати навідні або уточнюючі запитання, пришвидшувати темп дитини, перебивати її); слід дочекатися, поки дитина завершить розповідь, а потім перейти до фази детальних запитань;
- здійснювати власну інтерпретацію слів дитини, продовжувати її слова, наприклад: «Дитина: *«Я прийшла....а потім...»* Інтерв'юер: *«А потім він вчинив насильство?»*»;
- оцінювати поведінку чи переживання дитини, наприклад: *«А ти злякалась його дій», «Мені здається, ти неправильно зробила, коли...»*.

Щодо фази детальних запитань

- ☐ запитання, які ставляться дитині, є відкритими та уточнюючими (до прикладу: *«Розкажи більш детально, який це був день, о котрій годині це було?»* замість *«Це був понеділок?»*)
- ☐ інтерв'юером використовується техніка проміжного резюмування відповідно до попередньо сказаного дитиною, без зміни її формулювань (до прикладу: *«Чи правильно я розумію, що тоді ти пішла додому?»*)
- ☐ інтерв'юером використовуються ключові слова, які вживала дитина (до прикладу: дитина говорить *«моя сестричка»*, а психолог говорить *«сестра»*, у такому разі інтерв'юер не використовує ключові слова дитини);
- ☐ інтерв'юером використовуються техніки перифразу; перифраз вставляється в природні паузи мовлення і є повторенням ключових слів чи фраз, виділеним ствердженням або коротким запитанням (до прикладу: Дитина: *«А потім він мене вдарив.»* Психолог: *«Вдарив?»* Дитина: *«Так..по голові.»* Психолог: *«По голові, а як саме?»*);
- ☐ інтерв'юером використовується інструментарій (психологічні техніки) для допомоги дитині у відтворенні фрагментів обставин подій (до прикладу: *«Якщо я тобі зараз дам аркуш, ти зможеш намалювати шлях, яким ти йшов? Чи ти зможеш на силуеті людини відмітити, по яким частинам тіла він тебе бив?»*);
- ☐ інструментарій, який застосовується інтерв'юером, сприяє деталізації подій або стимулюванню дитини до розповіді, а не відволікає дитину (до прикладу: картки з емоціями (для деталізації дитиною власних емоційних станів), силует людини (для деталізацій ушкоджень частин тіла));

- ☐ створено умови для того, щоб інші учасники (за умови їх присутності у кімнаті та потреби), мали змогу поставити запитання дитині; дуже важливо, щоб спосіб постановки запитань був не травматичним для дитини, а спосіб постановки запитань від учасників був заздалегідь проговорений з ключовим інтерв'юером (наприклад, через підняту руку або іншим способом).

Чого **не можна** робити під час фази детальних запитань:

- перебивати дитину, не дослухавши її відповідь до кінця, або ставити декілька підпитань в одному запитанні (ставити складні, кількаскладові запитання); слід дочекатися, поки дитина завершить відповідь на попереднє запитання;
- використовувати психологічний тиск (маніпуляції, шантаж) на дитину з метою отримання відповіді на питання або підтвердження певної версії подій;
- ставити навідні запитання.

Щодо завершальної фази

- ☐ інтерв'юером зроблено резюмування сказаного дитиною;
- ☐ інтерв'юером створено умови для того, аби дитина могла доповнити сказане нею, за потреби (наприклад, дитині поставлено запитання нахшталт «*Чи бажаєш ти щось додати?*»);
- ☐ дитині надано коротку інформацію про те, що відбуватиметься надалі в межах кримінального провадження;
- ☐ дитину «переключено» зі стану спогадів про подію до нормального функціонування та повсякденного життя (інтерв'юер має продовжити спілкування з дитиною на нейтральні теми, поставити одне-два запитання, які не стосуються кримінального провадження і повертають дитину до її звичного життя, до прикладу: «*А що ти сьогодні плануєш далі робити? Чи є в тебе на сьогодні якісь плани?*»);
- ☐ здійснено оцінювання стану дитини (до прикладу, запитавши дитину: «*Як ти себе зараз почуваєш?*»);
- ☐ надано психологічну підтримку дитині (у разі потреби та у відповідності до тих технік, якими володіє психолог);
- ☐ інтерв'юером та всіма учасниками (якщо вони перебували у цьому самому приміщенні) висловлена вдячність дитині за взаємодію та / або за зусилля (до прикладу: «*Я дякую тобі за взаємодію і дякую за зусилля, які ти докладала / докладав під час розповіді, розумію, що для тебе це було непросто*»).

VI. Критерії для налаштування та перевірки відеозапису

Загальні технічні вимоги до відеофіксації допиту:

- ☐ камеру розташовано так, що на відеозаписі буде зафіксовано всіх учасників процесуальної дії, зокрема їхні обличчя, руки та ноги так, щоб можна було оцінити міміку та жести протягом всієї слідчої дії;
- ☐ зображення відеозапису чітке та контрастне;
- ☐ освітлення достатнє та не затемнює обличчя учасників;
- ☐ мікрофон налаштовано так, аби звук був чітким, гучним та без зайвих шумів (без ехо) та збігався з відео;
- ☐ камера належно зафіксована;
- ☐ під час використання будь-яких технічних засобів або інструментарію (наприклад силует людини), їх повинно бути видно у кадрі.

Додаткові рекомендації:

- на відео має бути зафіксовано, що психологу попередньо було надано перелік питань до допиту від учасників допиту;
- якщо вступна фаза була реалізована перед початком допиту (наприклад, під час іншої слідчої дії), то про це треба зазначити, вказавши, що саме, наприклад: *«Знайомство дитини з учасниками слідчої дії та пояснення їхньої ролі відбулось під час освідування тощо»*.

Якщо допит відбувається у спеціально облаштованому приміщенні:

- важливо перевірити якість системи відеофіксації, для цього варто зробити пробний запис;
- якщо відбувається дистанційний допит, важливо перевірити, що налагоджений якісний зв'язок між двома установами: спеціально облаштованим приміщенням та місцем, де знаходяться інші учасники (до прикладу судом).

Якщо допит відбувається не у спеціально облаштованому приміщенні:

- важливо перевірити справність камери, на яку буде здійснюватись відеозапис, мати запасний заряд батареї;

- не треба, щоб людина тримала камеру, це може вплинути на зображення (людина може трясти камеру), і так само це додаткова особа, яка буде присутня під час допиту, що може бути додатковим психологічним навантаженням на дитину, камеру можна зафіксувати на штатив.

Якщо допит проводиться в порядку ст. 225 (особливо – в дистанційному режимі):

- важливо забезпечити технічну можливість, щоб всі учасники чули один одного (могли передавати запитання психологу-інтерв'юєру; могли висловлювати заперечення, клопотання, відповідати та задавати на запитання).

У разі дотримання всіх або більшості вищеописаних критеріїв можна вважати, що допит дитини проведено за Методикою «Зелена кімната», а це, у свою чергу, сприятиме встановленню істини у справі та захисту прав дитини.

Твоя думка

ВАЖЛИВА
Залиш свій відгук

ТУТ

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

МІЖВІДОМЧА
КООРДИНАЦІЙНА РАДА
з питань правосуддя щодо неповнолітніх

unicef

для кожної дитини

ВОЛОНТЕР
Всукраїнський громадський центр

Більше цікавих
та корисних
матеріалів —
у **Спільноті**

© ВГЦ «Волонтер», 2024

© Представництво Дитячого
фонду ООН (ЮНІСЕФ)
в Україні, 2024